

Atıf Bilgisi: Selçuk, E. K. (2023). Türkiye İslamcılığında Özgün Bir Odak: Ercümen Özkan ve İktibas Dergisi, *Injocmer*, 3(2), 83-101.

Makale Geliş Tarihi:

14 Haziran 2023

Makale Kabul Tarihi:

12 Temmuz 2023

ARAŞTIRMA MAKALESİ

TÜRKİYE İSLAMCILIĞINDA ÖZGÜN BİR ODAK: ERCÜMEND ÖZKAN VE İKTİBAS DERGİSİ

Ekin Kadir SELÇUK*

ÖZ

Türkiye’de İslamcılık 1980’lerden itibaren büyük bir atak yaparken en ciddi ve hararetli tartışmaların döndüğü mecraların başında İslamcı dergiler geliyordu. Bu dönemde birbiri ardına yayın hayatına atılan dergilerin en başta gelenlerinden biri de Ercümen Özkan’ın çıkardığı İktibas Dergisi’ydi. Özkan kamuoyunda 1967’de Hizbü’t Tahrir isimli Ürdün kökenli radikal İslamcı bir örgütün Türkiye yöneticisi olarak tanınmıştı. Özkan Türkiye İslamcılığı’nın 1960’larda büyük oranda anti-komünist milliyetçi-mukaddesatçı sağ cenahın bir parçası olarak var olduğu bir dönemde en büyük tehlike olarak komünizmi değil Batı’yı ve ABD’yi göstermesiyle, geleneksel İslam anlayışına karşı Kuran ve Sünnet gibi öz kaynaklara dönüşün gerekliliğini vurgulamasıyla, açıkça İslami bir devlet yapısını arzuladığını ortaya koymasıyla özgün ve aykırı bir figür olarak bilinmişti. O, daha sonra Hizbü’t Tahrir örgütüyle yollarını ayırsa da radikal İslamcı çizgisini hep korudu. 1980’lerde çıkardığı İktibas Dergisi ulusal ve uluslararası yayın organlarından yaptığı alıntılarla iletişim olanaklarının son derece kısıtlı bir ortamda okurlarının dünyanın farklı coğrafyalarından haberdar olmasını sağladı. Özkan İslam’ın yanlış anlaşıldığı ve yanlış yaşandığı vurgusuyla Türkiye’de yaşayan Müslümanları doğru bir İslam anlayışına sevk etmeye çalıştı. 1980’lerde radikal İslamcı çizgiyi kendisiyle birlikte paylaşan pek çok İslamcı aktör 1990’larda gerek Refah Partisi’nin seçim başarıları gerek Türkiye ve Dünya konjonktüründe meydana gelen gelişmelerle birlikte çok-kültürlülük, demokrasi, laiklik gibi kavramlar üzerine düşünüp bunları kısmen benimserken Özkan ve İktibas Dergisi çizgini değiştirmede. Bu çalışmada literatür taraması ve metin analizi üzerinden Ercümen Özkan’ın özgün konumu tartışılmış, İktibas Dergisi’nin 1980’lerdeki İslamcı dergi bolluğu içinde nerede durduğu, nasıl bir yayın politikası izlediği masaya yatırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ercümen Özkan, İktibas Dergisi, İslamcılık, Hizbü’t Tahrir

* Dr. Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü,
ekinkadirselcuk@gmail.com ORCID: 0000-0003-4978-3635

A UNIQUE CENTER ON TURKISH ISLAMISM: ERCÜMEND ÖZKAN AND THE JOURNAL OF İKTİBAS

ABSTRACT

While Islamism made a big attack in Turkey since the 1980s, the most serious and heated debates took place in the Islamist journals. During this period, one of the most prominent of the journals was İktibas Joournal, published by Ercümend Özkan. Özkan was publicly known in 1967 as the Turkey executive of a Jordanian radical Islamist organization called Hizbü't Tahrir. Özkan pointed to the West and the USA as the greatest danger, not communism, when Turkish Islamism existed in the 1960s, largely as a part of the anti-communist nationalist-sacred right wing. He emphasized the necessity of returning to self-resources such as the Qur'an and Sunnah against the traditional understanding of Islam, and clearly showed that he desired an Islamic state structure. With these aspects, he was known as an original and contradictory figure. Although he later parted ways with the Hizbu't Tahrir organization, he always maintained his radical Islamist line. The İktibas Journal, published in the 1980s, with quotations from national and international publications, enabled its readers to be aware of events taking place in different parts of the world in an environment where communication opportunities were extremely limited. Özkan, emphasizing that Islam is misunderstood and mislived, tried to lead Muslims living in Turkey to a correct understanding of Islam. While many Islamist actors, who shared the radical Islamist line with Özkan and İktibas in the 1980s, thought about and partially adopted concepts such as multiculturalism, democracy, and secularism in the 1990s, both with the electoral successes of the Welfare Party and the developments in Turkey and the world conjuncture, Özkan and İktibas Magazine didn't change its line. In this study, through literature review and text analysis, the original position of Ercümend Özkan and where İktibas Journal stood in the abundance of Islamist journals in the 1980s and what kind of publishing policy it followed were discussed.

Key words: Ercümend Özkan, İktibas Journal, İslamism, Hizbü't Tahrir

GİRİŞ

Nisan 1967'de Türkiye'de yayınlanan bazı gazetelerde İslami devlet kurmak amacıyla oluşturulmuş Hizbü't Tahrir adlı bir örgütün açığa çıkarıldığı, örgütün kurucularının yakalandığı yazıyordu. Örgüt daha önce yoksul kesimlerin yaşadığı mahallerde dağıttığı beyannamelerle bilinse de en çok dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı İsmet İnönü gibi devlet adamlarına gönderdiği mektuplarla tanınmıştı. Tüm bu beyanname ve mektuplarda özellikle vurgulanan nokta, Türkiye'de rejimin Batı'nın oyuncağı olduğu, Batı'nın temel hedefinin ise Türkiye'yi yok etmek olduğuydu. Buna karşın yapılması gerekense tüm Müslümanların bir araya gelerek İslam temelli bir hilafet devleti kurmalarıydı. (Erkilet, 1999: 157-158)

Hizbü't Tahrir, Ürdün'de Takiyyuddin Nebhani tarafından kurulmuş radikal İslamcı bir örgüttü. Tüm İslam coğrafyasına yayılmayı amaçlayan ve Müslümanları bir hilafet yönetimi altında birleştirmeyi amaçlayan örgütün Türkiye ayağını Ercümend Özkan ve bir grup arkadaşı oluşturmuştu. İlk tutuklama furyasından Özkan kurtulmayı başarmış, bir süre saklanarak hayatını sürdürmüştü. Fakat Ağustos 1967'de yakalanmış, 13 ay tutuklu yargılanmış ve sonunda 4 yıl ağır hapis cezası almıştı. 1970 yılında hapisneden çıkan Özkan, Hizbü't Tahrir'le bağlarını kopararak kendi müstakil çizgisini oluşturmaya başladı. 1981 yılında *İktibas* Dergisini kurdu. *İktibas*, Özkan'ın ciddi sağlık sorunları yaşadığı dönemler hariç düzenli olarak yayınlandı. Derginin yayın politikasını Özkan belirledi.

Ercümend Özkan her zaman Türkiye'de İslamcı düşüncenin aykırı isimlerinden biri olarak bilindi. Türkiye'de İslamcılık Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte komünizme karşı oluşan sağ ittifakın bir parçasını oluştururken, İslami devlet arzusunu açıkça dillendirmeye çekinirken Özkan bu duruşa karşı ilk itirazı dile getirenlerden biriydi. O yukarıda da belirtildiği üzere antikomünizme odaklanmış reaksiyoner bir İslamcılık fikrinin ötesinde İslamcılığı kendine mahsus bir dünya görüşü olarak ortaya koymuş, karşıtlık cephesini Batı üzerinden örmüştür. Ona göre Müslümanlar için en büyük tehlike Batı'dan ve ABD'den gelmekteydi.

Özkan hapisten çıkınca Hizbü't Tahrir'le bağlarını koparmasına karşın onun gelenek ve tasavvuf karşıtı çizgisini, İslam şeriatıyla yönetilen bir ülke hedefini korudu. Bu dönemde gerek Hizbü't Tahrir'in gerek Özkan'ın siyasi çizgisi onların Türkiye'de geleneksel İslamcı kesimler tarafından "kökü dışarıda" olmakla, hatta komünistlikle suçlanmasına yol açtı.

Özkan'ın çıkardığı *İktibas* Dergisi de kendine özgü bir yapıdaydı. 1980'lerde İslami yayıncılık ve dergicilik büyük bir atak yaparken *İktibas* bu dönemde ilk kurulan dergilerden biri oldu. *İktibas*'ta ülke ve dünya gündeminden haberler çeşitli gazete ve dergilerden "iktibas edilerek" yayınlanıyordu. Dergide verilen haberler yalnızca İslami yayınlardan değil daha da fazla seküler hatta sol kesimlere ait yayın organlarından derleniyordu. Özkan, Müslümanların dünyada olup bitenlerden haberdar olmasını istediğini belirtiyordu. Dergide uzun süre Özkan'ın yorumları ve kavramsal tartışmaları hariç telif yazı yayınlanmadı. *İktibas* bu dönemde de daha sonra da Özkan'ın fikirleriyle paralel olarak aykırı çizgisini sürdürdü, eleştirilerini Batılı-seküler kesimler kadar, hatta daha da fazla İslami hareketlere yöneltti. Dönemi içinde İslamcı Refah Partisi ağır ağır güçlenirken, pek çok radikal İslami akım ve dergi bile partiye yönelik mesafeli tavrını gevşetirken *İktibas*, Refah Partisi'ni sistemle uzlaşma arayışı içinde bulunduğu, bunun İslami bir yöntem olamayacağı iddiasıyla eleştirmeyi sürdürdü. Elbette bu tutumundan dolayı da tepkiyle karşılaştı.ERCÜMEND Özkan'ın 1995'teki vefatından sonra *İktibas* Dergisi yayınlanmaya devam etse de eski etkisini yitirdi. Bunda elbette Özkan'ın vefatının önemli bir rolü vardı. Öte yandan 1990'lar İslamcı çizgide ve dolayısıyla İslami dergilerde yeni arayışların ve yönelimlerin yükseldiği bir döneme tekabül ediyordu. *İktibas* ise radikal ve aykırı çizgisiyle giderek daha da fazla marjinalize olmaya ve tercih edilen bir yayın olmaktan çıkmaya başladı.

Bu çalışmada literatür tarama yöntemi ve metin analizi yoluyla ERCÜMEND Özkan'ın ve *İktibas* Dergisi'nin fikirleri, üzerinde durdukları noktalar ve aldıkları eleştiriler değerlendirilecek, onların İslamcı hareket ve özelde İslami yayıncılık ve dergicilik içindeki önemi tartışılacaktır. Bu maksatla önce İslamcılık üzerine kısa bir kavramsal tartışma yapılacak ve İslamcı düşüncenin doğuşu, İslamcılığın temel iddiaları ele alınacak, ardından tarihsel süreç içinde İslamcı düşüncenin uğradığı dönüşümler ve yaşadığı kırılmalardan bahsedilecektir. Ardından dergicilik ve dergi yayıncılığının İslamcı düşüncenin gelişimindeki rolü, özellikle 1980'lerde İslamcılığın kitleselleşmesindeki etkisi tartışılacaktır. Daha sonra Özkan'ın ve *İktibas* Dergisinin temel meseleler üzerindeki görüşleri belli başlıklar halinde yorumlanacaktır.

1.İslamcılık ve Türkiye'de İslamcılığın Seyir Defteri

İslamcılık, 19. yüzyılda modern bir siyasal ideoloji olarak doğdu. Bu ideolojinin mimarları içinde yaşadıkları toplumun ve devletin Batı karşısında geride kalması, onun tarafından sömürü ve işgal tehlikesi altında bulunması nedeniyle İslam temelli bir siyasal ideolojiyi kurtuluş çaresi olarak öne sürdüler. İslamcılıkla ifade edilen bir din olarak İslam değil, bir takım Müslüman fikir adamları ve siyasal önderlerin İslam'ın genel kabullerinden yola çıkarak oluşturdukları fikri ve siyasal ideolojydi. Bu ideoloji Müslüman dünyanın bir yandan Batı işgali, diğer yandan modern çağla karşılaşması neticesinde içinde bulunduğu kriz haline İslam dininin yeniden bir okumaya tabi tutularak cevap arayışıydı. İslamcılığı diğer siyasal ideolojilerden ayıran önemli bir faktör bu ideolojinin kurucularının İslamcılığı Müslümanlık temelinde oluşturmaları, fikirlerini İslam'a referans vererek meydana getirmeleriydi. Öte yandan İslamcı ideolojiyi benimseyenleri toplumdaki diğer Müslümanlardan ayıran önemli bir farksa onların Müslüman halk tarafından formüleştirilmemiş dini, kültürel ve siyasi değerleri bazen orijinal hallerine (bu anlamda "İslam'ın özüne") geri döndürmeye çalışarak, bazen tümünden reddederek bazen seçmeci bir

şekilde davranarak yeniden okumaları ve bir fikir akımı ve siyasal ideoloji olarak formülleştirmeleriydi. (Bulaç; 2005, 50) Bu yüzden İslamcılar Müslüman kimliğine sahip olmalarına rağmen zaman zaman en sert eleştirilerini geleneksel İslami kesimlere ve “sıradan” Müslümanlara yapmışlardır.

19. yüzyılda Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Mehmet Akif, Eşref Edib gibi düşünürler İslam dünyasının Batı karşısında geri kaldığını kabul etmiş, bunun sorumlusu olarak bir yandan Batı'nın işgalci ve emperyalist siyasetini diğer yandansa Müslümanların İslam'ı doğru bir biçimde yaşamamalarını göstermişlerdir. Onlara göre İslam dünyasının içinde bulunduğu kötü koşulların sebebi İslam dini değil, onun yanlış bir şekilde tatbik edilmesidir. (Mertoğlu, 2013: 148) Bu halde öncelikle yapılması gereken bid'at ve hurafelerle doldurulmuş İslam'ı asli ilkelerine, “öz”üne² döndürerek yenilemek, kapatılmış içtihad kapılarını açarak modern dünyada karşılaşılan sorunlara İslami çözüm yollarını geliştirmektir. Ayrıca bu fikri yenilenmeye emperyalist Batı'ya karşı siyasi bir mücadele de eşlik etmelidir. İslamcılığın doğuşunda en sık başvurulan kavramlardan ikisi bu nedenle içtihad ve cihad'dır. Çünkü, “Birisıyla düşünsel yenilenme ve modern sorunları göğüsleme sağlanacak, diğeriyle de işgale ve sömürüye karşı koyacak bir sosyal hareketlilik oluşturulacaktır.” (Sunar, 2019: 1) Bu sayede İslam bir hayat nizamı olarak toplumun her alanında yeniden hakim kılınacak, Batı'nın sömürgeciliği de böylece durdurulabilecektir. (Kakışım, 2019, 270-271)

Bir kurtuluş ideolojisi olarak doğan İslamcılık, Osmanlı coğrafyasında öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkımdan kurtarmayı amaçlamaktaydı ve dönemin diğer etkili fikir akımları olan Türkçülük ve Batıcılıkla bu yönüyle benzeşmekteydi. Neticede Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu yıkıldı ve yerine Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Cumhuriyet'i kuranlar ülkenin geleceğini seküler bir devlet ve toplum yapısında görmekteydiler. İslam'ın gerek devlet yönetiminde ve hukukta gerekse kamusal alandaki etkisi ve görünümünü aşama aşama ortadan kaldırmanın daha doğru olacağına inandılar. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan reformlarla İslam anayasadan çıkarıldı, dini eğitim sınırlandırıldı. Bu dönemde İslamcı kimliğini sahiplenmek oldukça zor görünüyordu. Erken Cumhuriyet, İslamcılar için bir sükut dönemi idi. İslamcı kesimler Cumhuriyet reformlarına karşı aktif bir direniş göstermediler, çoğunlukla sessizce kabullenmeyi tercih ettiler. Bu dönemde tasavvuf, siyasal aktivizm yerine içe yönelik manevi temizlenmeyi öne çıkarmasıyla İslami kesimler için tutunulabilecek yegâne alanlardan biri oldu. Said-i Nursi, Süleyman Hilmi Tunahan gibi dini kanaat önderleri yazdıkları metinleri elden ele gizli bir şekilde dağıtarak bağlılarını ve genel olarak İslami fikriyatı ayakta tutmaya çalıştılar. (Sunar, 2019: 8)

Türkiye'nin 1946 yılından itibaren çok partili hayata geçmesiyle birlikte İslamcıların Türkiye'deki kaderi de değişmeye başladı. Dini eğitime ve kamusal alanda dinin görünümüne dair yasaklar giderek gevşerken İslami kesimler öncelikle maneviyatı kurtarma, maneviyatı elden gitme tehlikesi içinde bulunan gençleri İslam'ın değerleriyle buluşturma, kendi hayatlarında dini istedikleri şekilde yaşama gibi niyetlerle imam hatip kursları, öğrenci yurtları ve çeşitli vakıflar, dernekler kurarak kamusal alanda etkin olmaya başladılar. (Çaha, 2005: 477)

Diğer yandan çok partili hayata geçilmesi tek partinin kamusal tartışmayı tamamen kontrol altında tutmasına da son verdi. Kanuni sınırları aşmamak kaydıyla Erken Cumhuriyet politikalarına yönelik eleştirel bir tutum takınan sağ siyasetler zamanla kendini göstermeye başladı. Özellikle milli kimliğin tanımı yeniden yapılmaya çalışılırken, Erken Cumhuriyet'in gözden çıkardığı İslam ve Osmanlı geçmişi iade-i itibar kazandırılmaya uğraşıldı (Mert,

² Burada kastedilen “öz”, düşünürlere göre değişse bile genellikle Kur'an'ın hükümleri, Peygamber'in sünneti ve “Asr-ı Saadet” olarak adlandırılan dönemdeki uygulamalardır.

2005: 414). Önce milliyetçi-mukaddesatçılık, daha sonraki on yıllarda milliyetçi-muhafazakârlık olarak adlandırılan bu siyasetin içinde Türkçü unsurlardan, Anadolucu milliyetçilere, muhafazakârlara kadar pek çok kesim yer alırken İslamcılar da bu terkibe katıldılar. Böylelikle İslamcılar ulus kimliğini öyle ya da böyle benimsemeye razı olurken onun tanımını içinde dinin rolünü olabildiğince genişletmeye, hatta başat hale getirmeye çalıştılar. (Bora, 2013: 520)

Tüm sağ siyasetlerin milliyetçi mukaddesatçı şemsiye altında bir araya gelmesinde önemli bir motivasyon kaynağı antikomünizmdi. Türkiye çok partili hayata geçerken aynı zamanda dünyada Soğuk Savaş başlamış ve Türkiye, Batı kampında yer almayı tercih etmişti. Bu doğrultuda antikomünizm de dönemin belirleyici yönelimlerinden biri oldu. Dönemin sağ siyasetleri Erken Cumhuriyet reformlarının özellikle gençlik üzerinde bir manevi yıkım yarattığını, bu yıkımın neticesinde komünizmin Türkiye’de taraftar bulduğunu savundu. Bunun panzehiri ise İslam olabilirdi. Sadece İslamcılar değil tüm sağ siyasetler komünizm tehlikesine karşı dinin bir supap olduğu fikrinde birleştiler. (Bora, 2013: 520) Bu durum İslamcılara hem toplumsal hayatta hem de devleti yönetenlerin en azından bir kısmının nezdinde meşruiyet sağladı. Necip Fazıl gibi dönemin atak ve etkili kanaat önderleri bu çerçevede ürettikleri yazılarla İslamcılığın gücünü aşama aşama ilerlettiler. 1960’ların ortalarına dek Türkiye’de İslamcılık kendisini neredeyse tamamen “anti”ci³ bir söylem üzerinden var etti. (Erkilet, 2019, 142) Bu döneme dek Cumhuriyet sonrası Türkiye İslamcılığının tavrını İsmail Kara şöyle anlatmaktadır: “Kapıların açık olmadığı dönemlerde kapıları zorlamak değil, dini ve geleneksel öğeleri, değerleri, kalıpları bir şekilde muhafaza etmek ve sürdürmek. İkincisi kapılar aralandığı zaman bu aralıklardan mümkün olan en üst düzeyde yararlanmak.” (Akt, Bulut, 2013: 348)

1960’larda Türkiye’de siyasi spektrumun hemen her alanında fikri bir canlanma ve çeşitlenme yaşanırken bunun izleri İslamcılık üzerinde de görülmeye başlandı. Bu dönemde ana akım İslamcılık millici sağ siyasetin bir parçası olmayı sürdürürken diğer yandan Ortadoğu’dan Mevdudi, Seyyid Kutup gibi İslamcı kanaat önderlerinin metinleri çevriliyordu. Bu metinler ilk olarak 1958 yılında yayın hayatına başlayan, aynı zamanda Dünya İslam Birliği üyesi Salih Özcan’ın çıkardığı *Hilal Dergisi*’nde yayınlandı. Seyyid Kutup’un kaleme aldığı *İslam’da Sosyal Adalet, Yoldaki İşaretler*, Mevdudi’nin yazdığı *İslam’da Devlet Nizamı, İslam’da Hayat Nizamı* gibi eserler ilk çevirilenlerden oldu.⁴ Mısırlı bir düşünür olan Seyyid Kutup İslam’ın esasından uzaklaşmış olduğunu düşündüğü geleneksel Müslüman toplumdaki hicret edip, dinin aslına uygun bir hayatı yeniden inşa etmeye yönelik bir strateji, Bora’nın ifadesiyle “bir paralel toplum kurma” niyeti taşıyordu. (Bora, 2013: 526) Sistemle herhangi bir uzlaşmayı kabul etmeyen Kutup, radikal İslamcılığın o dönemdeki fikri öncülerinden biriydi. Aynı şekilde geleneksel Müslüman topluma ve bilhassa tasavvuf kültürüne yönelik sert eleştirileriyle bilinen Pakistanlı düşünür Mevdudi, İslam’ın yalnızca komünizme karşı bir mücadele silahı, toplumsal yapıyı bütünleştirici bir tutkal olarak görülmesine karşı çıkıyor, İslam’ın devlet yaşamından, hukuka, ekonomiden, sosyal alana dek her konuda düzenleyici

³ Anticiliğin iki sütunu antikomünizm ve antisemitizmdi. Tabii İslamcılar bunu “anti-Siyonizm” olarak ifade ediyorlardı.

⁴ Kutup’un kitaplarının çevrilmesinde Milli İstihbarat Teşkilatı’nın (MİT) payı olduğu biliniyor. O dönemde MİT Müsteşarı olan Fuat Doğu yükselen sol harekete karşı panzehir olarak gördüğü İslamcı hareket ve kişilerin çalışmalarının Türkiye’de duyulması için çaba harcamıştır. Sol muhalefetin yükseldiği bir dönemde ilk olarak Kutup’un “İslam’da Sosyal Adalet” adlı kitabının çevrilmesi dikkate değerdir. Bu ilk çevirilerde MİT rol oynamışsa da daha sonra İslamcılar müstakil olarak Kutup’ın ve diğer İslamcı kanaat önderlerinin metinlerini çevirmişlerdir. (Özkan: 2020: 14-143)

hükümler koyduğunu ve İslam'a uygun bir yönetimin ancak şeriat yönetimi olduğunu savunuyordu (Bulut, 2013: 363) Bu düşünürler yalnızca laik rejimi ve devlet yöneticilerini değil tüm toplumsal yapıyı karşılarına alarak çatışmacı, radikal bir siyaseti savunuyorlardı.

Öte yandan etkileri Ortadoğu'dan Türkiye'ye yayılanlar sadece düşünürler değildi. Ayrıca İhvan-ı Müslim, Hizbü't Tahrir gibi radikal İslamcı örgütlerin de Türkiye'de izleri görülmeye başlanmıştı. Gerek çevirilerin, gerek Mısır'daki El Ezher üniversitesinde eğitim görenlerin taşıdığı fikirler daha ziyade Yüksek İslam Enstitüleri'nde okuyan bir kısım genç ve az sayıda aydın üzerinde etkili oldu. Öte yandan İslamcılık 1960'ların sonunda milliyetçi muhafazakâr terkipten ayrılıp kendi müstakil çizgisini oluşturmak için hamle yaparken bunun asıl öncülüğünü ise Necmettin Erbakan'ın Milli Görüş Hareketi ve onun kurduğu siyasi partiler üstlendi.

Merkez sağ çizgideki Adalet Partisi'nde milletvekili adaylığı kabul görmeyen Necmettin Erbakan 1969 seçimlerinde Konya'dan bağımsız milletvekili seçilerek Meclis'e girdi. Ardından 1970 yılında arkadaşlarıyla birlikte Milli Nizam Partisi'ni (MNP) kurdu. 12 Mart 1971 askeri muhtırasının ardından MNP kapatıldı ve Erbakan bir süre yurtdışında yaşadı. Türkiye'ye dönüşünde Milli Selamet Partisi'ni (MSP) kuran Erbakan İslamcılığın kitleselleşmesinde kurduğu siyasi partilerle birinci derece payı olan bir siyasetçidir. Erbakan'ın partilerinin bu dönemde oy tabanını genellikle taşrada yaşayan küçük üretici, esnaf ve zanaatkarlar ile büyükşehirlerin çeperlerinde ikamet eden yoksul kesimler oluşturmaktaydı. Öte yandan Erbakan'ı siyasi parti kurmaya teşvik eden çevrelerden en önemlisi Nakşibendiliğe bağlı İskenderpaşa Cemaati ve onun lideri Mehmet Zahid Kotku'ydu. (Çakır: 2005: 544-546)

MNP-MSP İslam temelli bir devlet kurmayı amaçladığını, muhtemelen kanuni engellerin de etkisiyle hiçbir zaman dillendirmedi. Fakat parti açık bir şekilde İslami bir kimlik ekseninde siyaset yürütmekteydi. Manevi kalkınma vurgusu, "Batı taklitçisi zihniyet" "Haçlılar", "Siyonistler" söylemleriyle parti kendisini sistem yanlısı olarak gördüğü diğer partilerden özenle ayırmaya çalıştı. Bununla birlikte Osmanlı geçmişine, "şanlı" tarihe yaptığı vurgular, dini bir çerçevede tanımlasa da millicilik vurgusundan vazgeçmemesiyle kendisini sağ siyasetten tamamıyla koparmadı. Nitekim CHP ile kurulan kısa süreli koalisyon hükümeti dışında MSP antikomünist milliyetçi cephe hükümetleri içinde yer aldı. (Bora, 2013: 522)

İslamcılığın Türkiye seyrinde ikinci dönüm noktası ise 1970'lerin sonunda gerçekleşti. 1979'da vuku bulan İran İslam Devrimi, Afganistan'da Müslüman savaşçıların Sovyet işgaline karşı yürüttükleri direniş Türkiye İslamcılarının ülke gündemiyle sınırlanmış gözlerini "ümmete" çevirmelerini sağladı. Bu dönemde İran Devrim'inin fikri öncülerinden Ali Şeriatî başta olmak üzere İslamcı düşünürlerin eserleri Türkiye'de okunuyordu. Tıpkı Kutup ve Mevdudi gibi Şeriatî de geleneksel İslam ve Batıcı siyasetle cepheden mücadele ederken Kutup ve Mevdudi'den farklı olarak o Batılı düşünürleri ve fikirleri de tartışmalarında masaya yatırıyor. (Bora, 2013: 526) Türkiye dışındaki coğrafyalardan esen bu rüzgarlar Türkiye İslamcılığı'nda radikal, sistem karşıtı fikirlerin özellikle gençlik üzerinde hızla yaygınlaşmasını sağladı. Bu fikirler yer yer Erbakan'ın MSP'sine de sızdı. Özellikle MSP ile yakınlığı bulunan gençlik hareketi Akıncılar radikal İslami fikirlerin son derece revaçta olduğu, yaygınlaştığı bir mecraydı. 1980'lere böyle bir havayla giren İslamcılık için 1980'ler artık bambaşka bir gelecek vaat etmekteydi.

Belki bu noktada son olarak Radikal İslamcılık-Geleneksel İslamcılık ayrımına değinmek faydalı olabilir. Radikal İslamcılar genellikle toplumsal düzeni kökten değiştirmek ve onun yerine tamamen İslami bir devlet düzeni kurmak isterler, "İlimli" ya da geleneksel İslamcılar toplumda İslam'a geniş alan açan sınırlı bir değişimi en azından başta kabullenirler.

Radikal İslamcılar sağcı, milliyetçi-muhafazakâr hareketlerden kendilerini kesin olarak ayırırken geleneksel İslamcılar onlarla yakın ilişkiler kurarlar. Radikal İslamcılar için laiklik belki de en temel sorunlardan biridir ve onlar laik sisteme karşı bir bütün olarak karşı durmak gerektiğini savunurlar. Geleneksel İslamcılar ise bu konuda radikal İslamcılarla benzer düşünceler bile bunu temel siyasal aktivizm konusu yapmazlar, laikliğe doğrudan bir karşı duruş sergilemezler, genellikle “takiyyeci” bir tutum yakınlırlar. Radikal İslamcılar için “Gerçek İslam nedir?” sorusu yine temel önemdedir. Onlar geleneksellikte yoğrulmuş dini yaşayış ve inanca karşı Kuran ve Sünnet kaynaklı sahih bir İslam’ın peşindedir. Geleneksel İslamcılar içinse toplumda yaşanan, binlerce yıllık tecrübeye dayanan İslam kabul edilebilirdir. (Erkilet, 2005: 683-686) Bu yönleriyle geleneksel İslamcılar çoğunlukla muhafazakârdır, radikal İslamcılarsa zaman zaman devrimci yer yer sol bir tutum takınlırlar. Radikal İslamcılar geleneksel İslamcılığın kabulleriyle ve yerleşik İslam anlayışıyla çoğunlukla çatışırlar. Onlar İslam’ı atalardan miras kalmış, içine doğulan bir kültür olarak görmezler, zaten onlara göre bu kültür İslam’dan kopmuş olan bir kültürdür. Onlar İslami toplumun yeniden inşa edilmesi gerektiğini düşünürler. (Bora, 2013: 526) Ayrıca radikal İslamcıların gözü sadece Türkiye’de değildir. Onlar arzu ettikleri gibi bir İslami toplum ve devleti tüm Müslümanlar için isterler ve bu yönüyle geleneksel İslamcıların retorik olarak sahiplendiği ümmetçilik prensibini ideolojilerinin esaslarından kabul ederler. (Koca, 2021: 28)

Fikirlerini incelerken daha net anlaşılacaktır ki Ercümen Özkın bu tanımlara göre tam anlamıyla bir radikal İslamcıdır. Zaten o da bunu reddetmemektedir. Özkın “radikal İslamcı” tabirinden rahatsız olmaz, hatta bu kimliği sahiplenir. O sadece bu terimin terörle ve şiddetle özdeşleştirilmesinden rahatsızdır. (Bakacak, 2019: 148)

2.İslamcılığın Yayılmasında Önemli Bir Kaynak: Dergiler

Dergilerin ve dergiciliğın İslamcı düşüncenin olgunlaşp tartışılmasında ve yaygınlaşmasında çok ciddi bir rolü bulunmaktadır. İslamcılığın kurucu isimlerinden Cemaleddin Afgani fikirlerini *Urvetü’l-Vüska* Dergisi üzerinden yaymıştır. Cumhuriyet öncesi İslamcı düşüncenin neredeyse en önemli merkezi Eşref Edip’in kurduğu, Mehmet Akif’in yazdığı *Sırat-ı Müstakim* ve onun yerine yayınlanan *Sebilürreşad* dergileridir. Türkiye’de İslamcı düşüncenin en güçlü figürlerinden Necip Fazıl, görüşlerini *Büyük Doğu* dergisinde aktarmıştır. Nurettin Topçu’nun *Hareket*’i, Sezai Karakoç’ın *Diriliş*’i Nuri Pakdil’in *Edebiyat*’ı edebiyatla siyasetin harmanlandığı İslamcılığın yaygınlaşmasında önemli mecralardır. Sosyolog Ferhat Kentel’e göre Türkiye’de İslamcılığın seyri öncelikle dergiler üzerinden okunabilir. Kentel, “İslamcı dergileri okumak aynı zamanda İslami hareketin hangi güzergahlarda seyrettiğine dair işaretleri toplamak demektir” diye yazmıştır. (Kentel, 2005: 722).

Radikal İslamcılığın izleri de öncelikle dergilerde görülmüştür. 1970’lerin ikinci yarısında yayınlanan *Şura*, *Tevhid*, *Hicret* gibi dergiler yükselen yeni İslamcı dalğanın ilk mecralarıdır. (Bakacak, 2019: 152) 1980’lerde İslamcı dergilerin sayısında ve etkinliğinde büyük bir artış yaşanır. Her şeyden önce İslamcılık bu dönemde çok net bir biçimde kendi müstakil çizgisini oturtmuş ve iktidar hedefine yönelmiştir. Artık İslamcılık modern hayatta Müslümanlara bir tutunum sağlayan, korumacı, “anti”ci çizgiden tamamen koparak yeni bir sistem öneren, kurtarıcılıktan kuruculuk iddiasına yönelen bir harekettir. Bu “üçüncü yolcu” çizgiyi en iddialı bir şekilde savunanlar İslamcı dergiler olmuştur. İslamcılığın geleneksel muhafazakâr siyasetten kopuşu yönünde en fazla gayret gösteren aktörler ne cemaatler, ne politik liderlerdir, bunun öncülüğünü dönemin İslamcı dergilerinde yazıp çizenler

üstlenmişlerdir. (Bora, 2019: 89) Bu dönemin belli başlı İslamcı dergileri arasında *Mavera*, *İktibas*, *Girişim*, *Umran*, *Haksöz*, *Tezkire*, *Bilgi* ve *Hikmet* bulunmaktadır.

Dönemin İslamcı dergilerinde her şeyden önce o zamana dek hiç olmadığı kadar açıkça İslam Devleti arzusu dillendirilmiştir. Laiklik, İslamcılık için her zaman bir meseleydi, ama ilk kez bu dönemde laikliğin İslam’la bağdaşmayacağı bu dergilerde sakınmasızca ifade edilmiştir. Keza demokrasi de Allah’ın yaptığı kanunlar yerine insanın ürettiği hükümlere dayandığı, insanın heves ve arzularından beslendiği için reddedilmiştir. Aynı şekilde partili siyaset de bu karıştıktan nasibini almıştır. Milli Görüş partilerinin 1980 sonrasındaki devamı olan Refah Partisi (RP) 1980’lerde bu dergilerin yazarlarından rağbet görmemiş, partili siyaset, bu yazarlarca sistemle uzlaşma olarak değerlendirilmiştir.

Tüm bunlar 1990’larda derece derece değişmeye başlamıştır. Her şeyden önce RP’ye bakış ve partiyle ilişkiler dönüşmüştür. RP yıllar içinde oy oranını sürekli arttırmış, 1994 yerel seçimlerinde İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kazanmış, 1995 Genel Seçimleri’nden birinci parti olarak çıkmıştır. Bu durumda partinin varlığını ve başarısını bir İslamcı için inkar etmek oldukça zordur. Partiyle ilişkiler giderek artmaya, dahası parti bu çevrelerden onay ve destek görmeye başlamıştır.

Bu süreçte İslamcı dergilerde yoğun tartışmalar yaşanmış, sürekli bir arayış hali ve kendini tanımlama çabası ortaya çıkmıştır. (Kentel, 2005: 723) İslam devleti, demokrasi, laiklik, bir arada yaşam gibi konular sürekli olarak bu dergilerde ele alınmıştır. Devlet iktidarını ele geçirmeye kilitlenmiş bakış açısı sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlanmıştır. Bu bakış açısı hem bir parça “çocuksu” bulunduğundan hem de kitleselleşme imkanını daralttığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. İslam devleti hedefine kilitlenmek yerine farklı kimliklerin bir arada yaşayabileceği, çok kültürlü, çok hukuklu bir toplum modeli önerilmiştir. (Maviş, 2019: 217) Dönemin en etkili İslamcı düşünürlerinden Ali Bulaç’ın başlattığı Medine Vesikası tartışmaları dergilerin, üstelik sadece İslamcı dergilerin de değil, gündeminde uzun süre yer almıştır. Bu dönemde demokrasiyle birlikte laikliğe bakışta dahi yumuşamalar görülmüştür. Türkiye’deki uygulanma biçimiyle laiklik reddedilmeye devam ederken Anglo-Sakson modeli bir laikliğin dini kamusal alanda kısıtlamadığı, bu anlamda İslam’a zararlı olmadığı dillendirilmiştir.

Tüm bu dönüşümlerde elbette giderek kentlileşen, modernleşen toplum yapısının, dünya ekonomisine katılmayı arzulayan İslami iş çevrelerinin, orta sınıflaşmaya başlayan İslamcı seçmenlerin değişim arzusunun payı vardı. Fakat bununla birlikte dünyada İslamcı devlet projelerinin başarısızlığı uğramasının, özelde Türkiye’de RP’nin yaklaşık bir yıllık iktidar deneyiminin ardından ordunun baskısıyla iktidardan düşürülmesinin, ardından Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmasının da ciddi bir rolü bulunmaktaydı. Yani bir bakıma, demokrasi, çoğulculuk, bir arada yaşama gibi kavram ve değerler İslamcıların kendi içinde yaşadıkları deneyim ve dönüşümün sonucu olduğu kadar dış nedenlere, yani “mecburiyete” de dayanmaktaydı.

Belki bu noktada Ercümen Özkan’ın ve *İktibas* Dergisi’nin nasıl bir tutum takındığı, söz konusu değişime katılıp katılmadığı sorulabilir. Bu soruya da yanıt vermek amacıyla bundan sonraki bölümden itibaren *İktibas* Dergisi’nin ve Ercümen Özkan’ın fikirleri tartışılacaktır.

3. Değerlendirme ve Bulgular

3.1. İktibas Dergisi ve Ercümen Özkan

İktibas Dergisi Ocak 1981’de yayın hayatına başladı. Dergi başlarda 15 günlük periyotlarla yayınlanırken 1985’ten itibaren aylık yayına geçti. (Bakacak, 2019: 145) 1995’teki

ölümüne dek derginin faaliyetlerinin yürütücülüğünü Ercümen Özkan üstlendi. Dergi Özkan'ın ölümünden sonra da yayın hayatını sürdürdü. Özkan'ın ölümünden sonra derginin yayın çizgisinde anlamlı bir değişim olmadı. (Atalar, 2019: 227) Bununla birlikte bu çalışmanın konusunu Özkan'ın hayatta olduğu dönem oluşturmaktadır.

İktibas Dergisi'ni dönemin diğer İslamcı dergilerinden ayıran en önemli farklardan biri derginin ağırlıklı bir kısmının ulusal ve uluslararası basından taranan haberlere dayanmasıydı. Örneğin ilk sayı için toplam 425 gazete ve dergi taranmıştı. (Bakacak, 2019: 146) Taranan kaynaklar yalnızca İslami camianın takip ettiği yayınlar değildi. Aksine karşıt cemahtaki gazeteler ve dergilere daha fazla yer verilmişti. Yurtiçinde Cumhuriyet'ten Yeni Asır gazetelerine, ABD'den Herald Tribune'e S.Arabistan'dan El Mecelle'ye pek çok yayından derlenen haberler *İktibas* sayfalarında kendisine yer bulmaktaydı. (Bakacak, 2019: 141) *İktibas*'ın ilk sayısında derginin neden ağırlıklı olarak başka gazetelerden taranan haberlere dayandığını şöyle açıklanmaktaydı:

İnsanımızın Türkiye'de ve Dünya'da neler olup bittiğinden, nasıl olup bittiğinden haberi olsun istedik. Dünyayı yönetenlerin, onlara fikir verenlerin neleri, nasıl düşündüklerini sizlere iletmek istedik. Ve istedik ki gazete ve dergi okuyamamanın kaçınılmaz eksikliklerini gidermekte yardımcı olabilelim. Bu suretle okuyucunun ufkunun genişlemesine daha üst düzeyde ve kapsamlı düşünmesi için gerekli bilgiler edinebilmesine katkıda bulunabilelim. (İktibas, 1981:1)

İktibas'ın ve Özkan'ın 1980'lerde insanların çok sayıda basın organına ulaşmalarının son derece zor olduğu koşullarda bu tür bir faaliyet üstlenmesi Özkan'ın düşünsel çabası ve siyasi mücadelesiyle uyumluydu. Siyasi mücadelesini İslam'ın doğru ve bilinçli bir şekilde öğrenilmesi gerektiği üzerine kuran Özkan dergisinde gazete taramalarına büyük yer vermesini genel olarak insanları bilinçlendirme kaygısıyla açıklamaktaydı. Aslında Özkan gazete tarama faaliyetine çok daha önce başlamıştı. O, 1960 yılında Basın Haber Ajansı Bürosunu kurmuş, gazete kütüphanelerini derleme bürosu olarak faaliyet yürüten Interpress Basın Bürosunu satın almıştı. (Bakacak, 2019: 146)

1981'den 1989 senesine kadar *İktibas* Dergisi'nde yayınlanan gazete alıntılarının dörtte üçünü dış haberlerin oluşturması dikkate değerdir. Kalan yüzde 10'u iç politika haberlerinden, yüzde 9'u İslami kavramları ele alan tartışmalardan ve yüzde 7'si ise kültürel-ahlaki yozlaşma, teknolojik gelişmeler gibi modern hayatla ilgili haberlerden yapılan alıntılardı. Bu alıntı oranlarının gösterdiği noktalardan biri Özkan'ın Müslümanların güncel siyasetle ilgili olması gerektiğine inandığı ve onları bu konulardan haberdar etmek istemesiydi. Zira taranan haberlerin çok büyük bölümü iç ve dış güncel siyasetle ilgiliydi. İkinci nokta da dış haberlere oldukça fazla yer ayırmasıyla Özkan'ın hayatı boyunca ulusal sınırlara hapsolmuş bir İslamcılıktan kendini ayırmaya çalışarak Dünya Müslümanlarının ahvaline de aynı derecede önem verdiğini göstermesiydi (Bakacak, 2019: 162) Yani Özkan *İktibas* için tarattığı haberlerde yaşamı boyunca savunduğu görüşlere uygun seçimler yapmıştı.

Gazetelerden yapılan alıntılar dışında *İktibas* Dergisi'nde Yorum, Kavram ve Mektuplara Cevaplar kısımları bulunmaktaydı. Yorum kısmında Ercümen Özkan güncel siyasetle ilgili gelişmeleri değerlendirmekteydi. Kavram bölümü Özkan'ın düşünce çizgisiyle paralel şekilde İslami ve modern kavramlar üzerine yapılan değerlendirmelere dayanmaktaydı. İslam'ın doğru anlaşılması gerekliliğine son derece önem veren Özkan için kavramsal netlik elzemdi ve o bu bölümde bunu yapmaya çalışmaktaydı. Buradaki yazılar daha sonra *İnanmak ve Yaşamak* adıyla kitaplaşmıştır. Mektuplara Cevaplar kısmı ise adından anlaşılacağı gibi okurlardan gelen mektuplara Özkan'ın cevaplarını içermekteydi. (Atalar, 2019: 228) İleriki yıllarda Özkan haricinde imzalı telifli yazılar da yer almaya başladı. (Bakacak, 2019: 147)

Ercümend Özkan ve genel olarak *İktibas* Dergisi İslamcı mücadele içinde önemli bir yer edinmesine karşın İslami kesimlerden zaman zaman büyük tepki görmüştü. Bunun nedenini Özkan'ın ve *İktibas*'ın görüşlerinde aramak gerekmektedir. *İktibas* bir yandan modern Batılı hayatı, siyaseti ve laik rejimi hedef tahtasına oturturken eleştirilerinin önemli bir kısmını da geleneksel Müslümanlara ve geleneksel Müslümanlığa yöneltmişti. Özkan'a göre Müslümanlar için asıl tehlike Batıcı laik rejim değildi, çünkü onun Müslümanlar nezdinde bulunduğu konum açıktı, Müslümanlar kendilerini ona karşıtlık içinde konumlandırmakta tereddüt etmezlerdi. Bu yüzden asıl görünmeyen tehlike "içeriden" gelmekteydi, yani "sahih İslam"ı dejenere eden, onun saflığını bozup yolundan çıkartan geleneksel Müslümanlıktan. (Bakacak, 2019: 167)

Burada çok açık bir şekilde Özkan 19. yüzyılda doğan ilk İslamcı düşünürlerle paralel bir hatta olduğu görülmektedir. Elbette onun fikirleri bu fikri önderlerden pek çok noktada ayrılmaktaydı, fakat bu dönemin İslamcı düşünürlerinin Batı emperyalizmiyle mücadele etmek kadar saflığını ve özünü kaybeden İslam'a geri dönülmesini de amaçladığını hatırladığımızda Özkan'ın da bu çizginin bir takipçisi olduğu rahatlıkla söylenebilir.

3.2. Hizbü't Tahrir ve Ercümend Özkan

Bu bölümden itibaren Ercümend Özkan'ın fikri dünyasında en önemli yeri teşkil eden "Gerçek İslam, İslam'da Siyaset ve Parti" konuları ile onun gündelik siyaseti nasıl değerlendirdiği üzerine değinilecektir. Onun bu konulardaki fikirlerini anlamak için öncelikle Hizbü't Tahrir dönemine odaklanmak gerekmektedir. 1953 yılında Ürdün kökenli bir örgüt olarak kurulan Hizbü't Tahrir, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan tüm ülkeleri İslam'a dayalı bir hilafet yönetiminde tek bir devlet yapısı altında birleşmeye davet etmiştir. (Erkilet, 1999: 160) Hizbü't Tahrir'e göre evren, insan ve hayat hakkında yegâne doğru kavrayışa sahip olan İslam, hayatın her alanı üzerine hüküm vermektedir. Dolayısıyla İslam'a dayanan bir toplum ancak hayatın her alanındaki kuralların ve uygulamaların İslami esaslara dayandığı bir İslam Devleti vesilesiyle kurulabilir. İslam kapitalizmden de sosyalizmde de üstün bir sistem getirmektedir. (Erkilet 1999: 166) Bu yönüyle bakıldığında örgüt İslam'ı aynı zamanda bir siyasal ideoloji olarak kavramaktadır.

Hizbü't Tahrir'e göre Müslümanlar için asıl tehlike komünizm değildir, örgüt Müslümanlar için en büyük tehdidin Batı'dan geldiğini düşünmekte ve mücadelenin öncelikle Batı'ya karşı verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hizbü't Tahrir adını Türkiye'de duyurmaya başladığında, yukarıda belirtildiği üzere Türkiye İslamcılarının büyük bir bölümü antikomünist sağ blok içinde yer almaktaydı. Bu nedenle Hizbü't Tahrir görüşleri nedeniyle büyük tepki görmüş hatta milliyetçi mukaddesatçı çevreler onu komünistlikle, Rus işbirlikçiliğiyle suçlamıştır. (Bakacak, 2019: 154-155)

Hizbü't Tahrir mücadele yöntemi olarak şiddeti reddetmiş ve iknaya, davete dayalı bir yöntemi tercih etmiştir. Hizbü't Tahrir yöntemini üç aşamalı olarak kurgular. Birinci aşama davaya inanan eğitimli bir çekirdek kadro yetiştirmektir. Daha sonra bu çekirdek kadro kitlelere açılacak ve davayı onlara anlatacaktır. Üçüncü aşama ise iktidar aşaması olacak ve hareket iktidarı almak için mücadele edecektir. (Bakacak, 2019: 156) Aslında burada Peygamber'in yönteminin esas alındığı söylenebilir. Peygamber'in öncelikle kendisine inanan insanlardan bir kadro oluşturduğu, ardından Mekke'de fikirlerini kitlelere yaymaya çalıştığı, Medine'de ise devletleşme aşamasına yöneldiği vurgulanarak modern dünyada Müslümanların da aynı yöntemi uygulaması gerektiği savunulmaktadır.

Ercümen Özkan 1963 yılında Hizbü't Tahrir'le tanışmış, zaman içinde örgütün Türkiye sorumluluğunu üstlenmiştir. 1967 yılında tutuklanan Özkan, 163. Maddeye aykırı fiillerinden ötürü suçlu bulunarak dört yıl hapis cezası almış, kamu görevlerinden ömür boyu yasaklı kılınmıştır. Ayrıca hapis sonrası Bingöl'de iki yıl zorunlu ikamete mecbur tutulmuştur. (Erkilet 1999: 178) Hapisten çıktığında yaşadığı fikir ayrılıkları yüzünden Hizbü't Tahrir'den ayrılan Özkan gerek fikirleriyle gerek mücadele yöntemiyle Hizbü't Tahrir döneminden çok uzak bir çizgiye savrulmamış, belli temel iddiaları korumuştur. Hapisten çıkar çıkmaz çekirdek bir kadro oluşturmak amacıyla İslami bir çalışma halkası kuran Özkan görüşlerini böyle bir kadro aracılığıyla yaymaya çalışmıştır. 12 Eylül sonrasında *İktibas* Dergisi'ni çıkararak kitlelere yayılmayı amaçlamıştır. Daha sonraki yıllarda iktidara ulaşma arzusuyla İslami bir parti kurma girişiminde bulunmuş fakat bu girişimi yarım kalmıştır. İlerleyen bölümlerde bu konuya ve genel olarak Özkan'ın partili siyasete bakışına ayrıca değinilecektir. (Bakacak, 2019, 144)

3.3. “Arı-Duru-Saf” İslam

İktibas Dergisi'nin yayın politikası ölümüne değin tamamen Ercümen Özkan tarafından şekillendirildi. Dolayısıyla bu bölümde Özkan'ın fikirleri tartışılırken aynı zamanda *İktibas* Dergisi'nin yayın çizgisinden bahsedilmektedir.

Özkan'a göre “gerçek İslam” din dışı tortulardan, dine sonradan eklenmiş anlayışlardan arındırılmış “arı-duru-saf” bir İslam'dır. (Erkilet, 1999: 183) Özkan'a göre sonradan İslam'a eklenen, onun saflığını bozan görüşler iki kategoride sınıflandırılabilir. İlk kategoride geleneğin etkisiyle İslam'a bulaşmış fikir ve anlayışlar bulunmaktadır. Özkan bunları da ikiye ayırır: Birincisi gerçek olmayan hadislere dayanan fihhi yorumlar, bidat ve hurafelerdir. Bu kategorinin ikinci başlığında ise Özkan'ın en çok karşı olduğu tasavvuf vardır. Özkan İslami kabul etmediği anlayışlara karşı son derece radikal, hatta “devrimci” karşı duruşlar sergiler. Örneğin ölümünün ardından kendisi hakkında yazan eşi Mukaddes Özkan, Ercümen Özkan'ın radikal duruşunu anlatırken örnek olarak onun cenaze namazına kadınların da katılmış olmasını gösterir. (M. Özkan, 1996: 17) Geleneksel İslam'da kesinlikle kabul görmeyecek bu uygulama Ercümen Özkan'ın cenaze namazında pekâlâ hayata geçebilmiştir.

Tasavvuf ve İslam adlı bir kitabı bulunan Özkan, tasavvufun İslam'da yeri olmadığını savunmuş ve bu düşüncesini sık sık dillendirmiştir. Özkan'ın tasavvufa eleştirileri öncelikle itikadi açıdan başlar. Özkan'a göre İslam, Allah'ın kendisinin yarattıklarından öz bakımından tamamen ayrı olduğunu söylemektedir, buna karşın tasavvuf düşüncesinde Allah ve insanlar aynı özden gelmektedir, insanlar Allah'ın bir parçasıdır ki bu gerçek İslam nezdinde asla kabul edilemez. (Özkan, 1996a: 20) İkinci olarak tasavvuf inzivayı, kendi alemine çekilmeyi önerirken İslam inzivayı kabul etmez. Özkan'a göre Peygamber kendisine peygamberlik vazifesi verilmeden önce gerçekten de zaman zaman inzivaya çekilmekteydi. Ama peygamberlik görevi kendisine verilince bir daha bunu yapmadı ve tüm hayatını dini tebliğ etmeye adanmıştı. Gerçek İslam'a göre Müslüman'ın görevi İslam'ı tebliğ etmektir. Özkan şöyle yazmıştır: “Kendisine tebliğ görevi yüklenmiş biri olarak Müslümanın dünyadan el etek çekmesi, üzerindeki farzları yerine getirmekten vazgeçmesi demektir.” (Özkan, 1996a: 21)

Özkan tasavvufun insanlara dünya nimetlerinden sakınma, sürekli perhiz halinde olma şeklinde çileci bir hayat önerdiğini, İslam'ın ise boş yere insanın kendisine cefa çekirtmesini reddettiğini söylemektedir. Ona göre İslam yasak olan şartlar dışında insanlara dünya nimetlerinden kaçmamalarını öğütlemektedir. (Özkan, 1996a: 21) Özkan'ın tasavvufta karşı çıktığı bir başka durumsa ona göre İslam zahire yani açıkça yazana, bilinen, belli olana göre

hüküm verir, oysa tasavvuf batını, yani açıkça yazmayan, görünmeyen, bilinmeye göre hüküm verir. Bunun anlamı açıktır: Örneğin Kuran'ın bir hükmü, bir meselede net bir sınır çizmekte, yasak koymaktayken ve onu yapmak İslam'a göre aykırıyken, bu hüküm batını açıdan değerlendirildiğinde pekâlâ farklı bir biçimde yorumlanabilir ve İslam'da yasak olan bir şey, helalmiş gibi kabullenilebilir. (Özkan, 1996a: 22) Özkan tasavvufta bazı kişilere sahip olmadıkları güçler atfedildiğini, onların kutsal ve dokunulmaz olarak addedildiklerini öne sürerek bu gibi anlayışların İslam'a aykırı olduğunu savunmaktadır. Özkan Kuran'ın hükümlerinin son derece açık ve anlaşılır olduğunu, onun hükümlerini açıklayacak, altındaki "derin anlamları" ortaya çıkaracak bir aracıya Müslümanların ihtiyacı olmadığını vurgulamaktadır. (Özkan, 1996a: 22)

Özkan'ın tasavvuf karşıtlığının fikri sonuçları kadar siyasi sonuçları da vardır. Türkiye'de tasavvuf ekolleri ve tarikatlar geleneksel İslamcılığın güçlü bir bileşenini oluşturmaktadır. Onlar ayrıca siyasi ve ekonomik güç merkezleriyle de ilişkiler kurmakta, onlardan güç devşirmekte ve onlara güç katmaktadır. Dolayısıyla tasavvuf karşıtlığı geleneksel İslamcılığa yönelik politik anlamları ve sonuçları da olan bir karşı duruştur. İslamcılığın politik yükselişinde tasavvuf ekollerinin ve tarikatların payı düşünüldüğünde Özkan'ın görüşlerinin politik anlamı net bir şekilde anlaşılabilir. Son tahlilde Özkan sadece Batıcı düşünceyle, laik-modern rejimle mücadele edilmesini yetersiz görmüş, bidat ve hurafelerle doldurulmuş İslam'ı asıl kaynaklarına dönerek berraklaştırmayı ilki kadar önemli saymıştır.

Özkan'a göre İslam'ı bozan unsurların ikinci ayağı Batı'dan gelmektedir. Bu çalışmada da belirtildiği üzere İslamcılık esasen Müslüman dünyanın Batı'yla karşılaşması, Batılı/modern değerlerin hem siyasi yapıda hem sosyal hayatta belirgin hale gelmesiyle ortaya çıkmıştır. İslamcıların Batı'dan gelen kavram ve değerlere yönelik tavrı zamana ve düşünürlere göre değişiklik arz ediyordu. İslamcıların bu konuda vasatı kültür ve medeniyet unsurlarına mesafeli durmak, teknolojik unsurları ise kabul etmek şeklindeydi. Yıllar içinde bu konuda da ayrışmalar yaşandı.

Ercümen Özkan kamuoyunda bilinir hale geldiği dönemden ölümüne kadar Müslüman toplumların içine girmiş olan Batılı siyasal kavram ve kurumların karşısında durdu. Laiklik, demokrasi, insan hakları gibi mefhumların İslam'da yeri olmadığını belirtti. Türkiye İslamcılarını Cumhuriyet'in kurulmasının ardından çok uzun bir dönem İslami bir siyasal yönetimi tercih ettiklerini açıkça söylemekten sakındılar. Bu konuda ilk aykırı çıkışlardan biri Özkan'a aittir. Özkan, Hizbüt Tahrir döneminde arkadaşlarıyla birlikte örgütün İslam anayasasını savunmuş, Müslümanların ancak İslami bir düzen içinde yaşamaları gerektiğini söylemiştir. Bu nedenle mahkûm olan Özkan laiklik karşıtı tutumunu hep korumuştur. Ona göre laiklik Hıristiyanlığın yaşanışından kaynaklanmaktadır. Hıristiyanlıkta bir ruhban sınıfı olduğu için siyasal yönetimle dini yönetim birbirinden ayrılmıştır, oysa İslam'da böyle bir durum yoktur. İslam Müslümanların Kuran'ın emirlerine göre yaşamalarını emretmiştir. Bu emirler onların sadece özel hayatlarında geçerli değildir. İslam gerek toplumsal hayatta gerek devlet yapısında ve hukukta kaidelerin İslam'ın esaslarına göre düzenlenmesini buyurmuştur. Özkan şöyle yazar: "Bir devletin İslam devleti olması ancak o devletin toprakları içinde uygulanan kanunların tümünün Kuran ve Sünnet'in esaslarından çıkarılan hükümlerden oluşması, diğer devletlerle yürüttüğü ilişkilerin İslam'ı yüceltme esasına göre yürütülmesine bağlıdır." (Özkan, 1996b: 25) Özkan'a göre İslam'la yönetilen bir ülkede "sapık inançların" kamuoyu önünde varlığını duyurmasına, propagandasının yapılmasına izin verilemez. (Erkilet, 1999: 198)

İslamcılar 1990'larla birlikte çok kültürlülük, bir arada yaşama, demokrasi gibi konularda reddiyeci tutumu belli ölçülerde bırakıp bu kavramları daha çok tartıştılar, kısmen benimsediler. Özkan ve *İktibas* Dergisi ise düşüncesini başından sonuna dek değiştirmede ve tıpkı laiklik gibi demokrasiyi de reddetti. Özkan'ın demokrasiyi reddetmesinin en temel gerekçesi onun "Mukayeseli olarak İslam ve Demokrasi Arasındaki Farklar" çalışmasında bulunabilir. Ona göre İslam'da Allah'ın hakimiyeti esastır, demokraside ise milletin hakimiyeti. Milletin yani ölümlü varlıkların heves, istek ve arzularının hakimiyeti. (Akt. Atalar, 2019: 229)

Özkan aynı çerçeveden insan hakları mefhumuna da karşı çıkmıştır. İnsan hakları söylemi insanların doğuştan vazgeçilemez, el konulamaz hak ve özgürlüklere sahip olduğunu iddia eder. Bu da aslında insanın gerektiğinde Allah'ın kanunlarına aykırı biçimde kendi heves ve arzularının peşinden koşmasını meşrulaştırır. Oysa İslam'da hak ve özgürlükler mutlak değildir, bunların sınırı vardır ve bu sınırı Allah çizmiştir. İslam devleti insanların bu sınırlara uyması için müdahale edebilir. (Erkilet, 1999: 196)

Özkan'a göre demokratik rejim siyasi partiler aracılığıyla işler. Sistem içi partiler rejime güç katar. Peki o halde Özkan parti mefhumunu da tümünden dışlamakta mıdır? İslam'ın siyaseti dışladığına mı inanmaktadır? Bu konu şimdiki bölümde tartışılacaktır.

3. 4. İslam, Siyaset ve Parti

Özkan, İslam'ın siyasetten uzak durmayı vaaz ettiğini söylemez, aksine ona göre İslam bütünüyle siyasal bir dindir ve bu anlamıyla Özkan da net bir "siyasal İslamcıdır." Ona göre her ideoloji düşünce ve yöntemden meydana gelir ve sonunda kendi fikirlerinin toplumda ve devlette egemen olmasını ister. Bunun için de iktidar olmak gerekir. İktidar olmanın yolu ise örgütlenmekten geçer. Özkan, "İktidar olmak dinlerin gıdasıdır, iktidarsız din gıdasızlıktan, besinsizlikten ölür," diye yazar. (Akt, Erkilet, 2019: 200)

Özkan'a göre Müslümanlar Allah'ın emirlerine göre yaşamalıdır ve Allah'ın emirlerinin başında da İslam'ı tebliğ etmek gelir. Tebliğ faaliyeti bireysel olabileceği gibi toplulukça yani örgütlü olarak da yapılabilir, işte bunun bir yolu da parti kurmaktır. Özkan şunları yazar: "Dikkat edilirse tebliğ ve parti birbirinin alternatifi olan şeyler değildir. Tebliğ açıklamadır, parti ise bu açıklamayı kişisel olmaktan çıkarıp kitlesel olarak ve örgütlü halde yapmanın yoludur." (Özkan, 1996b: 26)

Parti kavramının Kuran'da geçtiğini söyleyen Özkan mevcut sistemin sınırları içinde hareket eden partilerin legal, etmeyenlerin ise illegal parti olarak değerlendirileceğini söyler. (Özkan, 1996b: 24) Peki bu durumda Müslümanların kurabileceği parti nasıl olmalıdır? Özkan ve *İktibas* Dergisi amaçlarla bu amaçlara ulaşmak için kullanılan araçların birbirine uygun olması gerektiğini savunur. Yani İslami bir düzen kurmak için örgütlenen ve bir siyasi parti teşekkül ettiren Müslümanlar bu partiyi sistemle uzlaşır bir çerçeveye oturtamazlar. Özkan'a göre İslam'a uygun bir partinin tüzük ve programı Kuran ve Sünnet'e dayalı olmak zorundadır. (Özkan, 1996b: 25) Sistemle uzlaşarak, onun kaidelerini benimseyerek kurulacak bir partiye İslami denemez ve İslam da bu yolu meşru görmez. Özkan iddiasını güçlendirmek için İslam Peygamberinin yaşamından örneklerle başvurur. Ona göre Peygamber Mekkelilerden gelen uzlaşma tekliflerinin hiçbirini kabul etmemiştir. O inatla Allah'ın ayetlerini tavizsiz bir şekilde anlatmaya devam etmiş, bulunduğu şehirde yaşama imkânı kalmayınca hicret etmiştir. Sistemle uzlaşarak küfre bulaşmamak mümkün değildir. Dolayısıyla laik-demokratik esaslara göre

kurulmuş bir devlette hem İslami olmak hem de legal kalmak bir siyasi parti için olası görülemez.

Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye’de İslamcı düşünce kitleselleşebilmesini büyük oranda Erbakan’ın Milli Görüş Partileri’ne borçluymuştu. Milli Nizam Partisi’nin (MNP) kapatılmasının ardından kurulan Milli Selamet Partisi (MSP) 1980 öncesi Milliyetçi Cephe hükümetlerinde koalisyon ortağı olarak yer almıştı. MSP, 12 Eylül darbesinin ardından diğer siyasi partilerle birlikte kapatılınca Erbakan, *İktibas* Dergisi’nin yayın hayatına atıldığı ve sürdürdüğü 1980’lerde Refah Partisi’ni (RP) kurdurmuş, 12 Eylül’de getirilen siyasi yasağı 1987 referandumunda kaldırılınca partinin başına geçmişti. 1980’lerin başlarında İslamcılar, bilhassa dergiler çevresinde örgütlenen radikal İslamcılar partili siyasete ve RP’ye bakışı son derece mesafeliydi. Fakat yıllar içinde bu durum değişti. RP 1991 seçimlerinden itibaren oylarını giderek arttırdı. 1994 yerel seçimlerde İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kazandı, 1995 Genel Seçimleri’nden birinci parti olarak çıktı, 1996’da Doğru Yol Partisi (DYP) ile koalisyon kurup iktidara geldi ve Erbakan ilk kez Başbakan oldu. Bu süreçte İslamcılar RP’ye bakışı da büyük oranda değişti. Görüşleri değişmeyen ise yine Ercümen Özkın ve *İktibas* Dergisi’ydi. Özkın’a göre Milli Görüş partilerinin işlevi Müslümanları sistemle uyumlu hale getirmektir. *İktibas* Dergisi’nin yorum köşesinde yazılan bir yazıda⁵ RP için şu yorum yapıldı: “2.5 milyonluk bir kitleyi tamamen nötrale etmiş, rejimle bütünleşmesine yol açmıştır. Demokrasinin istediği başarılı ve çok sevdiği fakat asla bilmedikleri ve öğrenmedikleri İslam ile laik-demokrasiyi bağdaştırmışlar ve meşru zeminlerde oynar olmuşlardır.” (İktibas, 1992:7)

Yukarıda belirtildiği gibi RP, 1995 Genel Seçimlerinden birinci parti çıkıp 1996’da DYP ile koalisyon kurarak iktidara geldiğinde *İktibas*’ın Yorum köşesinde “zafer” şöyle değerlendirilmektedir: “Büyük bir kitle hükümet olmanın sarhoşluğu içinde laik-demokratik-Kemalist sistemin işletmeciliğine soyunduklarının bilincinde bile olmadan sevinç çığlıkları atmaktadır. (İktibas, 1996: 4)

Refah-Yol hükümeti kurulmadan önce DYP lideri Tansu Çiller hakkında örtülü ödenekten usulsüzce harcama yaptığı iddiaları vardı. Hükümet kurulunca Çiller hakkında Meclis’te verilen önerge RP’nin desteğiyle reddedildi. Bu duruma büyük tepki gösteren *İktibas* Dergisi’nde hükümet “Refah-Yolsuzluk” olarak adlandırılırken İslami camia da şu sözlerle eleştirildi:

Yıllarca İslami ilkelere uygun davranmayı, kayıtsız şartsız efendilerine veya onların onay verdiği siyasi liderlere tabi olmak zannedenlerin bu rezaleti alkışlamaları acı ama şaşırtıcı değildi. Şaşırtıcı olan Kuran merkezli bir İslam anlayışına sahip olmakla birlikte RP’yi desteklemenin stratejik bir gereklilik olduğunu, RP’yi mahkûm etmek yerine içeriden uyarılarla onları düzeltmek gerektiğini söyleyenlerin ciddi bir tepki koymadaki tereddütleriydi. (İktibas, 1996: 5)

Benzer çerçevede bir değerlendirmeyi *İktibas* Dergisi’nde Kürşad Atalar yaptı. Atalar, Refah-Yol hükümetinin Tansu Çiller’i aklamasını eleştirmekle birlikte bu hükümetin kurulmasının ardında daha etkili olan yapısal nedenler bulunduğunu söyledi. Ona göre İslami Hareket’in halk nezdinde sempati kazanması yönetenleri “İslamizasyon” adını verdiği bir politikaya yöneltmişti. İslamizasyonun bir yolu yönetime laik-demokratlar hâkim olsa bile bu yönetimin Müslümanlar için göz boyacı kimi uygulamaları işleme sokmasıydı. Atalar,

⁵ Bu yazıları Ercümen Özkın’ın yazdığı bilinmektedir

Demokrat Parti (DP) dönemini bu yöntemin bir örneği olarak gösterdi. İslamizasyonun bir başka yolu ise sistemin çok kritik olmayan noktalarına Müslüman görünümü kişilerin getirilmesi, böylece Müslümanların iktidara ortak edilerek sisteme entegre edilmesiydi. Atalar'a göre Refah-Yol hükümeti işte bu yöntem çerçevesinde kurulmuştu. Ona göre Refah-Yol sadece Çiller'i kurtarmak amacıyla kurulmamıştı. Atalar şöyle yazdı:

Zira herkesin bildiği bir gerçek vardır ki o da hükümetlerin global düzeyde belirleyici olan çıkar ilişkileri/güç dengeleri üzerine bina edildiğidir. Yani Refah Yol hükümeti ABD'nin vesayetindeki Dünya Düzeni'nin çizdiği sınırlar içinde ancak hayatiyet bulabilmiştir. Açıktır ki Refahyol hükümeti de global ölçekli demokratik kurallar çerçevesinde işleyen Ilımlı İslam modelinin somut bir örneği olarak hayatiyet kazanabilmiştir. (Atalar, 1996: 12)

Özkan ve *İktibas*, RP'yi ve onun kurduğu hükümeti sertçe eleştirirken RP seçmenine karşı daha yumuşak bir tavır izlemiştir. RP üst yönetimini "İslam'ı bilmezliği, öğrenmek istemezliği ve yaşamazlığı ile Türkiye'de İslami gelişmenin önündeki en büyük engel olarak" değerlendiren Özkan, RP seçmeni için "Bu partiye oy veren iki milyondan fazla saf ve temiz Müslüman da İslam'ı bilmiyor, menfaat hesapları yok, geleneksel olarak öğrenmiyor da İslam'ı ana kaynağı Kur'an'dan... Bu sebeple yanılıyor, yanıltılıyor," ifadelerini kullanır. (Akt. Atalar, 1999: 242)

İktibas Dergisi'nde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve ülkücüler de ciddi bir eleştiriden nasibini alır. Ülkücülerin 12 Eylül öncesinde kontrgerilla örgütü olan Özel Harp Dairesi'nin "maaş ve mevki beklemeden fahri elemanları" olarak çalıştıkları, "Devleti koruyacağız derken siyasi rejimi korudukları" yazılmıştır. (*İktibas*, 1992: 8)

Tüm bu görüşleri doğrultusunda Özkan ve *İktibas* Dergisi seçimlerde oy verilmemesini tavsiye etmiştir. Bununla birlikte 1990'larda Özkan kendi anlayışı çerçevesinde bir İslami Parti kurma imkanını yoklamıştır. Özkan'ın bu teşebbüsü dahil olduğu radikal çevrelerden eleştiriyile karşılaşmıştır. Bu kesimler böyle bir parti kurmanın sistemle uzlaşmak anlamına geleceğini ve Özkan'ın savduklarıyla çelişkili olacağını söylemişlerdir. Özkan ise parti kurma amacının İslam'ı geniş kitlelere yaymak olduğunu, sistemle uzlaşmayacağını belirtmiş, bunun kanıtı olarak da kuracağı partinin belediye ve milletvekili seçimlerine katılmayacağını göstermiştir. Özkan daha sonra parti kurma fikrini kendisine yakın bulduğu İslami çevrelerle masaya yatırmış, bunun yanlış olacağını söyleyenlerin fikrine uyararak girişiminden vazgeçmiştir. (Erkilet, 1999: 209)

3. 5. İslam ve Şiddet

Siyasallığı savunan, İslami fikirlerin iktidar olmasını arzulayan Özkan legal siyasete karşı çıktığına göre Müslümanların iktidara hangi yollarla gelmesini savunmaktadır? İslami mücadelede şiddete cevaz var mıdır?

Bu konuda öncelikle Özkan'ın içinden çıktığı hareket olan Hizbüt Tahrir'e bakmak gerekir. Hizbüt Tahrir legal siyasi metotları reddeder, radikal bir çizgide İslami yönetimin kurulmasını arzularken şiddet yöntemlerine başvurmamış, şiddeti ve terörü bir mücadele tarzı olarak benimsememiştir. Hizbüt Tahrir'in Türkiye yöneticiliğini yaparken bu düşünceleri benimseyen Özkan ölümüne dek fikrini korumuştur. Özkan bir yazısında şöyle der: "İslam, Adem Aleyhisselam'dan beri kendini insanlara kabul ettirmek için hiçbir gün terörü düşünmemiş, gündeminde bulundurmamıştır. Kuran'ın ifadesiyle daha başlangıçta insanlar üzerinde tazyik kullanılmamasını, zor kullanmamasını emretmiştir." (Özkan, 1996c: 28)

Radikal İslamcı düşüncüyü benimsemiş kimi insanlar ve örgütler İslam'ın hüküm sürmediği toprakları "Darül Harp" olarak değerlendirip silahlı eylemlerin meşru olduğunu savunurken Özkan'a göre bir İslam devleti olarak örgütlenmedikten sonra başkalarını ve başka coğrafyaları Darü'l Harp olarak kodlamak İslam'a uygun değildir. Dolayısıyla İslam devletini kurmadan, onu kurmak için cana ve mala zarar veren terör eylemlerine başvurmanın İslam'da yeri yoktur. O, bu konuda da İslam Peygamberini örnek aldığını savunmuştur. Peygamber'in temel amacının devlet olmak olduğunu, devleti kurmadan önce kendisine yapılan saldırılarda bile şiddete başvurmadığını söylemiştir. (Erkilet, 1999: 207) Özkan, Müslümanlar için öncelikli hedefin devlet iktidarını ele geçirmek olduğu görüşündedir.

Bu durumda akla şöyle bir soru takılabilir: Özkan'a göre Müslümanlar örgütlenmeli ve devlet iktidarını ele geçirmelidir. Ama bunu laik-demokratik hükümlerle yönetilen ülkenin meşru sınırları içinde hareket ederek yapamazlar. Öte yandan laik-demokratik hukuk sistemi de kendi sonunu getirmek isteyenlere karşı legal sınırları aştıklarında bir karşılık verecektir. Bu durumda Müslümanlar ne yapmalıdır, her türlü şiddeti dışlamaya devam etmeli midir?

Özkan açıkça Müslümanların hangi yollarla iktidarı ele geçireceğini, yazmamıştır. Fakat bu konuda Özkan'a yakın isimlerden olan ve aynı zamanda *İktibas* Dergisi'nde yazıları yayınlanan Kürşad Atalar'ın onun fikirleri hakkındaki yorumundan yararlanılabilir. Atalar şöyle yazmaktadır: "Eylem konusunda ise Müslümanların belli bir seviyeye gelmesini öncelikli görüyor ve Ebu Hanife'nin tavrının bir benzerini gösteriyordu. Temkinin ve şartların olgunlaşmasının beklenmesini öneriyordu. Şiddeti ise 'devrime beş kala' meşru görüyordu." (Atalar, 1996: 61) .

Aslında Özkan'ın bu tavrının Türkiye İslamcılarında genel bir eğilimi yansıttığı söylenebilir. Türkiye İslamcıları marjinal kimi grup ve aktörler hariç terör ve şiddet eylemlerini benimsememiş, önceliği devlet iktidarına ulaşmakta görmüşlerdir. Terör yöntemini hem İslami bulmamışlar, hem de yeterince güçlenmeden uygulanacak şiddetin son tahlilde mücadelelerine zarar vereceğini düşünmüşlerdir. Öte yandan iktidara ulaştıklarında toplumun farklı kesimlerine, farklı inanç ve düşünce gruplarına yönelik nasıl bir tavır sergileyecekleri şu an için bilinemeyecek bir durumdur. Özkan ise görüşünü başından itibaren açıkça söylemiştir: O İslam devletinde İslam'a uygun olmayan bir yaşam biçiminin en azından kamusal alanda yaşanmasına izin verilemeyeceğini düşünmektedir.

SONUÇ

Bir fikir akımının, bir siyasal ideolojinin belirli sabiteleri elbette vardır, fakat bunlar zamana ve bölgeye göre değişiklik ve çeşitlilik arz eder. Bundan İslamcılık da nasibini almıştır. İslamcılık Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir sistem üzerine kurulması ve yeni rejimin İslami düşünceye fazla hayat hakkı tanımaması nedeniyle uzun süre sessizliğe bürünmüş, Soğuk Savaş ve çok partili hayatın başlamasıyla sistemin içinde bulunduğu imkân ve boşluklardan yararlanmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda dünyanın ve ülkenin yeni konjonktürüne uygun olarak antikomünizme endekslenmiş sağ düşüncenin bir parçası olarak nefes alıp vermiş, burada pozisyonunu her geçen gün güçlendirmiştir. Fakat kimi radikal İslamcılar bu tutumu eleştirmişlerdir. Çünkü onlara göre İslamcılar bu yolla sistemi dönüştürmemiş, onlar sisteme entegre olmuşlardır. İşte bu yönde belki de ilk itirazlardan biriniERCÜMEND ÖZKAN ortaya koymuş ve bu itirazını örgütlü bir mücadeleyle kamuoyunda duyurmaya çalışmıştır. Özkan 1960'ların ikinci yarısında doğrudan şeriatı savunan, Türkiye üzerindeki asıl tehlikenin komünizm değil, Batı ve ABD olduğunu iddia eden görüşleriyle ve Ürdün kökenli radikal İslamcı bir örgütün Türkiye yöneticiliğini üstlenmesiyle marjinal bir konumdadır.

1970'lerin sonuna doğru Özkan'ın savunduğu fikirler ve genel olarak radikal İslamcılık daha fazla taraftar bulmaya başlamıştır. Bu dönemde Özkan aslında pek de “yalnız” değildir. 1980'den sonra yayınlanan pek çok radikal İslamcı dergi Özkan'la benzer şekilde Batı karşıtı İslami bir yönetimi arzulamışlardır. Fakat 1990'lardan itibaren bu durum değişmeye başlamıştır. Gerek İslamcı Refah Partisi'nin seçim başarıları, gerek değişen Türkiye ve Dünya konjonktürünün etkisiyle İslamcı kesimler çok kültürlülük, demokrasi tartışmalarına katılmış, eski tutumlarını revize etmişlerdir. Özkan bu süreçte “inatçı” bir İslamcı olarak başından beri savunduğu görüşlerini korumuş, iktidara yürüyen hatta iktidara gelen RP'ye destek vermemiş, destek veren İslami kesimleri de eleştirmekten bir an bile geri durmamıştır. Bu dönemde o ve dergisi *İktibas* yine “yalnız” kalmıştır. Özkan ölümünün ardından önemli bir miras bırakırken *İktibas* Dergisi eski etkinliğini yitirse de yayın hayatında var olmayı sürdürmüştür.

Bu süreçte radikal İslamcılığın gelişim çizgisine bakarsak 28 Şubat sürecinde RP'nin, ardından Fazilet Partisi'nin (FP) Anayasa Mahkemesi kararlarıyla kapatılması Türkiye İslamcılarını daha fazla sistem içi çözümlere odaklanmaya itmiştir. Bunun neticesinde Milli Görüş geleneğinden gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Milli Görüş gömleğini çıkardığını söyleyerek ideolojisini muhafazakâr demokrat olarak tarif etmiştir. AKP 2002'de iktidara geldikten sonra bir yandan küresel piyasalarla uyumlu bir ekonomi siyaseti gütmüş, diğer yandan Türkiye'nin AB üyeliği için çaba sarf etmiştir. Bu süreçte radikal İslamcılık giderek daha fazla marjinalleşmiş ve AKP ile arasındaki mesafeyi de koyultmuştur. Fakat Arap Baharının başlaması, AKP'nin dış politikada Ortadoğu ve Arap ülkelerine yönelik daha ilgili davranması ve bilhassa Suriye iç savaşıyla birlikte radikal İslamcı gruplarla AKP arasındaki buzları eritmiştir. Bugün radikal İslamcılık genellikle AKP'ye mesafeli bir sempatiyle yaklaşmaktadır.

KAYNAKÇA

Atalar, M.K. (Ocak 1996). İslami Hareketin Akıncı Beyi: Ercümen Özkan. *İktibas*. 14 (205). 59-61

Atalar, M.K. (Ağustos 1996). İslami Hareket: Engeller ve Fırsatlar. *İktibas*. 14 (212). 12-13

Atalar, M.K. (2019). İslamcı Dergilerin Siyaset ve İktidar Anlayışları: *İktibas* ve Haksöz Dergileri Bağlamında Bir Değerlendirme. *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler Kavramlar ve İsimler. Cilt 2: Tarih, İktisat, Siyaset*. 221-247. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Bakacak, A. A. (2019). Alıntılarla İnşa Edilen Düşünce: *İktibas* Dergisinde Ümmet ve Aidiyet Anlayışı, *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler Kavramlar ve İsimler. Cilt 4: Yayıncılık ve Dergiler*. 141-168. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Bora T. (2013). Sağ-Sol Şemasında İslamcılık: Üçüncü Yol, Orta Yol, Milli Sağ. İçinde A. Öz ve İ. Kara (Ed.) *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. 514-537. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları

Bora T. (2019). 1980-2000 Arası İslamcı Dergilere Panoramik Bir Bakış: Bir Arifenin Seyir Defteri, *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler Kavramlar*

ve İsimler. Cilt 1: İslamcılığı Konumlandırmak. 89-139. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Bulaç, A. (2005). İslamcıların Üç Siyaset Tarzı ve İslamcıların Üç Nesli. İçinde Y. Aktay (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 6 İslamcılık*. 48-67. İstanbul: İletişim Yayınları

Bulut, Y. (2013). Türkiye ‘de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri. İçinde A. Öz ve İ. Kara (Ed.) *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. 339-368. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları

Çaha, Ö. (2005). Ana Temalarıyla 1980 Sonrası İslami Uyanış. İçinde Y. Aktay (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 6 İslamcılık*. 476-492. İstanbul: İletişim Yayınları

Çakır, R. (2005). Milli Görüş Hareketi. İçinde Y. Aktay (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 6 İslamcılık*. 544-575. İstanbul: İletişim Yayınları

Erkilet, A. (1999). *Ortadoğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları

Erkilet, A. (2005). 1990’larda Türkiye’de Radikal İslamcılık. İçinde Y. Aktay (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 6 İslamcılık*. 682-697. İstanbul: İletişim Yayınları

İktibas (Ocak 1981). Selamlayarak. *İktibas*, 1(1). 1

İktibas (Ekim 1992). Siyasi Partiler ve Siyasi Boşluk, *İktibas*. 11 (169). 6-10

İktibas (Ağustos 1996). Refah yol hükümeti: Kiblesi Batıya Dönük Sistemle Saf Tutabilmek. *İktibas*. 14 (212). 4-7)

Kakışım C. (2019) “İslamcılığın Sonu”: Tartışmaların Geçmişi ve Bugünü. *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler Kavramlar ve İsimler. Cilt 1: İslamcılığı Konumlandırmak*. 269-288. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Kentel, F. (2005). 1990’ların İslami Düşünce Dergileri ve Yeni Müslüman Entelektüeller. . İçinde Y. Aktay (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 6 İslamcılık*. 721-781. İstanbul: İletişim Yayınları

Koca, B. (2021). “Kürtler Aslında...” *Uç Sağın Kürtlere Bakışı*. İstanbul: İletişim Yayınları

Maviş, N. (2019). İslamcılık Düşüncesinin Değişimini İslamcı Dergiler Üzerinden Okumak. *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler Kavramlar ve İsimler. Cilt 1: İslamcılığı Konumlandırmak*. 205-230. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Mert, N. (2005). Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış. İçinde Y. Aktay (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 6 İslamcılık*. 411-419. İstanbul: İletişim Yayınları

Mertoğlu, M.S. (2013), Kaynaklara Dönüş Hareketi: Selefî Bir Talep mi Modern Bir Yöneliş Mi? İçinde A. Öz ve İ. Kara (Ed.) *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. 145-161. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları

Özkan, B. (2020). Soğuk Savaş'ta Türkiye Müesses Nizamı ile Siyasal İslam'ın Kutsal İttifakı. İçinde B. Özkan ve T.Gürakar (Ed.) *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düzeni Ordu, Sermaye, ABD, İslamizasyon* 124-168. İstanbul: Tekin Yayınevi

Özkan, E. (Ocak 1996a). Tasavvuf: Ayrı Bir Din. *İktibas*. 14 (205). 19-22

Özkan, E. (Ocak 1996b). Tebliğ ve Parti. *İktibas*. 14 (205). 23-26

Özkan, E. (Ocak 1996c). Terör (Dehşet). *İktibas*. 14 (205). 27-31

Özkan, M. (Ocak 1996). Biyografi: Ercümen Özkan. *İktibas*. 14 (205). 4-17

Sunar L. (2019). İslamcılığı Tanımlamak. İçinde L.Sunar (Ed.). *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler Kavramlar ve İsimler. Cilt 1: İslamcılığı Konumlandırmak*. 1-14. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları